toch, volop geniet ge den rijkdom van den Oceaan eerst, als het morgenrood aan de kimmen opgaat en de zon haar gouden lichtstralen met de deinende en kabbelende golven laat spelen.

Dan is er niet maar de Oceaan, maar de Oceaan glanzend in het Licht.

En zoo nu is het ook met wie toenadert tot den Oceaan der Goddelijke goedertierenheid en zich mag baden in haar deining. Reeds dat zich weg voelen zinken in den stroom der Goddelijke genade, is onuitsprekelijk rijke zielsgenieting. Maar toch, het *volle* genot komt ook hier eerst, als het Licht voor ons dien Oceaan van Gods liefde bestraalt, zóó dat we die liefde verstaan, en ze tot op den bodem doorgluren en doorgronden kunnen.

Niet maar het *Leven*, maar het *Licht* bij het Leven. En ook dat licht komt alleen van Hem die ons 't leven toebracht.

En daarom, „bij u is de Fontein des Levens," maar als in één adem er bij: „Alleen in uw Licht *zien* we het Licht".

In de zienlijke wereld spreekt ons een heerlijke symboliek toe. De zon roept van de Zonne der gerechtigheid. De donkerheid van den nacht klaagt van den nacht der zonde. En als in den morgenstond het licht de nevelen der duisternis weer terugdringt, ademt heel de natuur op en spreekt ons symbolisch van opklaring, van toestrooming van geestelijk licht en van bevrijding der ziel uit innerlijke beklemdheid.

Het somber donker van den nacht drukt neer en benauwt, de zonneglans die in den morgen opgaat, doet opleven en bevrijdt u.

Ook de ziel kent 't niet anders. De bangste schrik is de „buitenste *duisternis*" die de verlorenen wacht. En die „buitenste duisternis" wordt hier reeds voorgevoeld in de donkerheid die over de onverloste ziel hangt, haar omhult en verstikt. En of ge dan in die donkerheid uwer ziel al 't kunstlicht ontsteekt van de lampe uwer eigen verzinning en van den luchter der wereldsche vreugde, het *kan* u niet innerlijk bevredigen, omdat uw zielsoog niet op dat kunstlicht, maar op het licht, dat van den hemel opgaat, is aangelegd.

En dit licht nu komt in het natuurlijk leven *van de zon*. Zelfs als de zon is ondergegaan, en het zachte maanlicht u beschijnt, is het nog altoos licht van de zon, dat die maan u afkaatst. Ook de dwaalsterren schitteren voor uw oog alleen door het licht van de ééne zon. En alleen de vaste sterren flonkeren u tegen met een eigen lichtglans van omhoog.

En zoo ook in het geestelijk leven straalt dit Licht u niet anders toe dan uit de Bron van alle licht in uw God. Wat in het Woord u toegelaatst is eens chijnsel van dat Licht Gods, dat u wordt toegekaatst. Wat profeten of apostelen, wat vrome vrienden u van dat Licht in het hart doen stralen, 't is al *uit* die ééne Bron, zij het ook *door hen*, u toekomend.

Maar de rijkste, de zaligste genieting komt dan eerst, als het Licht uit God u zelf, rechtstreeks, in de ziel straalt. Dan wandelt ge zelf in 't Licht. Dan omstraalt het u en verlicht heel uw innerlijk wezen. Dan drinkt ge 't licht uit de Bron van 't Licht zelf in. En dan komt de jubel der verzekering: „Bij U is de Fontein des levens, en in uw Licht, o mijn God, zie ik nu zelf het licht."

Dit Licht, 't is voor den rechtvaardige letterlijk *gezaaid*.

En dan, bij dit Goddelijk licht, doemt er een wereld van geestelijke wonderheden voor uw schier bedwelmd zielsoog op.

Dan tast ge niet meer in de duisternis, maar voelt, waar alle twijfel u ontzinkt, de volle, de waarachtige zekerheid zich onder uw ziel plaveien. Ge ziet 't dan voor oogen. De heerlijkheid is er. En ge staart in de diepte der genade, in den afgroud van Gods goedertierenheden, in den Oceaan van Gods eeuwige liefde. En niet maar alleen in woorden en in groote trekken, maar tot in de kleinste bijzonderheden en in de volle werkelijkheid, teekent zich Goddelijk schoon na Goddelijk schoon voor uw bewonderend oog af. Een Goddelijk schoon van eeuwige ontferming, waarvoor de woorden u ontbreken, waarvan ge slechts stamelen en lispelen kunt. Maar uw ziel drinkt het in, en bij het Licht dat u omstraalt, kent ge en door ziet ge 't met een klaarheid, die u ophelt in heilige verrukking.

Ge kunt dit ook zoo uitdrukken, dat in Christus de volheid van de Goddelijke genade en van het Goddelijk leven is, maar dat eerst bij het licht van den Heiligen Geest uw zielsoog bekwaamd wordt, om den overvlociënden rijkdom in Christus te ontdekken; zoodat ge zeggen kunt, dat het licht van Christus eerst bij het licht van den Heiligen Geest voor ons opgaat.

Maar toch, als de psalmist het uitsingt: „Alleen in uw licht zien we het Licht," dan ligt hierin nog iets meer en nog iets vollers. Christus is en blijft Middelaar. Middelaar om u tot den Vader te brengen. Om u in te leiden in de zielsgemeenschap met God Drieëenig. En daarna eerst komt de onmiddellijke, de rechtstreeksche bestraling met het eeuwige Licht. Eerst dan wordt het niet alleen de geur van de bloem der genade indrinken, maar ook die bloem *zien* en het wondere schoon, de pracht van de lelie in al haar vormen en lijnen, in al haar kleuren en tinten met uw zielsoog genieten.

En zoo nu is het met het Licht van Gods geestelijke schepping. Dan zijt ge niet maar uit den dood in *het leven* overgegaan, maar ge ziet *'t leven*, ge doorgluurt zijn heerlijkheid, ge geniet in de glansen van het genadekristal. En het wordt dan ook uw roemtaal: „*De duisternis is voorbijgegaan, en het waarachtige licht schijnt nu!*"

Amsterdam, 19 April 1907.

De vergadering van de Vereeniging tot Christelijke verzorging van Krankzinnigen te Zwolle, heeft onder de uitnemende leiding van Prof. Lindeboom een uitstekend verloop gehad.

Er was wel eenige oppositie van Hervormde zijde tegen het voorstel om, in verband met de Vrije Universiteit, een leerstoel voor de psychiatrie op te richten, omdat „de Vrije Universiteit een kerkelijke vereeniging was, die aan de Gereformeerde kerken toebehoorde," maar Prof. Lindeboom merkte snedig op, dat hiervan niets waar was, en het juist een zijner grieven tegen de Vrije Universiteit was, dat ze haar zelfstandig karakter tegenover de Gereformeerde kerken nooit had verloochend.

Het voorstel van het bestuur ging er dan ook met op één na algemeene stemmen door. Prof. Lindeboom pleitte met gloed en bezieling vóór het plan. Er zat vuur in zijn woord en hij sleepte de vergadering mede. Zoo is de eerste stap gezet op een weg, die tot verwezenlijking van een der schoonste idealen leiden kan.

We zijn Prof. Lindeboom dankbaar voor zijn welsprekend pleidooi. Juist omdat we de bezwaren kennen, die bij hem tegen de Vrije Universiteit bestaan, waardeeren we het dubbel, dat hij op dit punt zoo kloek voor haar in 't krijt trad. Dat geeft hoop op een saamwerking in de toekomst, die niet alleen voor de Vrije Universiteit, maar voor heel de Christelijke wetenschap niet anders dan gesegende vruchten afwerpen kan.

We hopen nu spoedig nadere berichten te ontvangen van de Vrije Universiteit omtrent de uitvoering van dit plan. Voor haar is het wel van hoog belang, dat een zoo machtige en invloedrijke vereeniging, als de „Vereeniging voor Christelijke verzorging van Krankzinnigen," zich met haar verbonden heeft, om voor de opleiding onzer medici te zorgen. Met dien steun en bovenal met de hulpe Gods, kan thans een aanvang gemaakt worden met de oprichting van een leerstoel in de psychiatrie. En is deze eerste leerstoel er, dan zal de stuwkracht van het leven vanzelf wel tot uitbreiding dwingen. Een Christelijke medische faculteit moet er komen vroeg of laat. Daar roept ons Christen-volk om. Dat eischt ons Christelijk beginsel. Dat legt Gods Woord als heilige verplichting ons op de schouderen. En de inzet te Zwolle is zoo schoon geweest, dat we niet twijfelen, al schijnt het ten hemel gereikt, of de Christelijke medische faculteit komt er.

Voor wie gelooft, zijn alle dingen mogelijk.

Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman zendt ons nog het volgende schrijven toe:

Aan de redactie van *De Heraut*.

Geachte Redactie!

U dank zeggende voor de gedeeltelijke overneming in uwe kolommen van mijne veel besproken Unierede, veroorloof ik mij, in verband met het door u geuit verlangen naar de publicatie mijner Unierede zelve, u mee te deelen, dat ik, vóór het uitspreken mijner rede een voor het Unie-jaarverslag bestemd verslag daarvan aan den Secretaris heb ter hand gesteld, ten einde hem het samenstellen van zijn verslag te vergemakkelijken. Ik noodig hier openlijk den Secretaris uit, daarin geen verandering te brengen. Het volgende jaar zal dan het verslag met mijne in *De Nederlander* kunnen worden vergeleken. — Thans reeds wensch ik den belangstellenden mee te deelen, dat in dat verslag niet anders zal te vinden zijn dan in het laatst bedoelde. Hoewel, door mededeeling van *een gedeelte* van mijn verslag, dat van *De Standaard* genoegzaam is aangevuld, om te bewijzen dat mijn gansche betoog steunde op het onderscheid tusschen een *altijd* en *overal* gereedstaande school voor *allen* (een instelling) en een lagere school door een groep belangstellenden ten eigen gebruike opgericht, en dat particulieren wel voor dit laatste, niet voor het eerste kunnen zorgen, — een verschil dat in het *Standaard*verslag en dientengevolge in uw blad niet tot zijn recht komt, waardoor mijn betoog een geheel andere strekking verkrijgt dan bedoeld werd —, moet ik mij toch veroorloven de belangstellenden te verwijzen naar het verslag in *De Nederlander* van 4 April *in zijn geheel*. Wanneer iemand over een omvangrijk vraagstuk een vol uur achtereen een *betoog* houdt, dan is het wel te begrijpen, dat een verslag van 2 kolommen druks reeds zeer samengeperst moet zijn, en is het niet te veel gevergd, wanneer men op zijn minst kennisneming van zoo'n verslag in zijn geheel verlangt, alvorens te worden aangevallen of veroordeeld. Ter ook door u verlangde „verdrijving van nevelen" zouden ook de door uw redactie weggelaten stukken kunnen meewerken.

Met achting,

Uw Dr.

's-Hage, 13 April. A. F. Savornin Lohman.

De heer Lohman moge het ons niet euvel duiden, wanneer we het volledig verslag van zijn rede, dat meer dan twee kolommen druks beslaat, niet overnemen. We meenden te kunnen volstaan met die gedeelten, die noodig waren om onzen lezers te laten zien, in hoeverre door ons het gevoelen van den heer Lohman al of niet juist was weergegeven.

Ons verlangen naar de publicatie der Unierede in haar geheel, is niet voortgekomen, gelijk de heer Lohman schijnt te veronderstellen, uit twijfel of zijn eigen verslag wel geheel juist was, maar omdat, na de lezing van dat verslag, ons over verschillende vragen niet genoeg licht is opgegaan. Wanneer de heer Lohman b.v. zegt, dat de volksschool niet van de ouders kan uitgaan, omdat zij geen verstand van het onderwijs hebben, en niet in staat zijn toezicht op het onderwijs te houden, dan schijnen deze bezwaren niet alleen ten opzichte van de volksschool, maar evenzeer ten opzichte van de particuliere scholen te drukken. En toch verklaarde de heer Lohman, dat de ouders wel in staat zijn, particuliere scholen in stand te houden. Deze tegenstrijdigheid wordt niet uit den weg genomen door de opmerking, dat de volksschool een instelling moet zijn, die *altijd, overal* en *voor allen* gereed staat, want de vraag of de ouders al of niet verstand hebben van het onderwijs, en in staat zijn op het onderwijs toezicht te houden, heeft o. i. met de onderscheiding van openbare of particuliere school weinig te maken. Wie de ouders op dat punt onbevoegd verklaart ten opzichte van de ééne school, moet ze ook onbevoegd verklaren ten opzichte van de andere school.

Zoo zouden er meer vragen te doen zijn, maar we wenschen het debat op het oogenblik niet voort te zetten. Ons hoofdbezwaar blijft, dat de gemeentebesturen vooral in onze groote steden ons geen den minsten waarborg bieden, dat deze volksschool een werkelijk christelijk karakter zal dragen. Men zal de volksschool splitsen in een roomsche en protestantsche school, en de protestantsche school zal met een gebed beginnen en er zal een bijbelsch verhaal verteld worden, maar het christelijk karakter van het geheele onderwijs zal gemist worden. En deze gemeenteschool met een christelijk vernis zal de groote menigte der ouders tevreden stellen en daardoor met haar verwaterd christendom nog gevaarlijker zijn dan de neutrale school.

Genadeverbond en zelfonderzoek.

XXVI.

Krasser tegenspraak is wel nauwelijks denkbaar dan tusschen de beide adviezen van Calvijn, die we een vorig maal meedeelden. Aan Farel schreef Calvijn, dat alleen kinderen van Gereformeerde ouders mochten gedoopt worden en ontried hij daarom den doop van een kind uit roomsche ouders geboren. Aan John Knox, die bezwaar maakte om kinderen van Roomsche ouders te doopen, schreef Calvijn, juist omgekeerd, dat zulke kinderen wel recht hadden op den doop, daar het verbond Gods tot in het duizendste geslacht doorgaat en de zonde der ouders of voorouders de lijn des verbonds niet afbreekt. En nog zonderlinger is, dat Calvijn dit laatste gevoelen niet alleen in 1559 tegenover John Knox verdedigd heeft, maar evengoed in zijn Aanhangsel bij het Isterim, negen jaar vroeger verschenen.

Toch kan bij een man als Calvijn, die steeds zoo helder logisch dacht en zoo getrouw bleef vasthouden aan hetgeen hij eenmaal uit de Schrift als waarheid had leeren kennen, kwalijk worden aangenomen, dat hij op een zoo cardinaal punt binnen enkele jaren driemaal van overtuiging zou veranderd zijn.

Bedient men de genoemde adviezen nauwkeuriger, dan blijkt het verschil volstrekt niet zoo principieel te zijn, als men op den schijn afgaande zou oordeelen. En de verzoening tusschen beide is dan ook niet zoo moeilijk te vinden, als men maar in het oog houdt de geheel verschillende kerkelijke toestanden, waarin Farel en Knox leefden.

John Knox was in 1559 — dus in hetzelfde jaar, waarin Calvijn hem dit advies gaf — door enkele der Reformatie gunstig gezinde Lords naar Schotland geroepen om daar de reformatie der kerk ter hand te nemen. Een der belangrijkste vragen, waar voor Knox stond, was, hoe men handelen zou met ouders, die wel nog niet geheel met het roomsche bijgeloof gebroken hadden, maar toch hun kinderen in de Gereformeerde Kerk wilden laten doopen. Knox zelf neigde er blijkbaar toe, om aan zulke ouders den doop hunner kinderen te weigeren; hij zag in die ouders niets dan „afgodendienaars", die buiten het verbond der genade stonden en wier kinderen daarom geen recht hadden op den doop. Tegenover die al te gestrenge opvatting van het Genadeverbond heeft Calvijn terecht geprotesteerd. Hij hield vast aan de grondgedachte der Reformatie, dat er niet een *nieuwe* christelijke kerk mocht gesticht worden, maar dat de *bestaande* kerk tot hervorming moest worden gebracht. De radicale beschouwing van sommigen, alsof de Roomsche Kerk niet anders was dan een anti-christelijke macht, zoodat de Kerk van Christus eigenlijk eeuwenlang van de aarde verdwenen was geweest, heeft Calvijn nooit gedeeld. In de Roomsche Kerk zag hij wel een *verbasterde*, een *gedeformeerde* Kerk, maar een scheidbrief had God haar nog niet gegeven; of wil men liever, in de Roomsche Kerk maakte Calvijn onderscheid tusschen de superstitiën en misstanden van het pausdom en de christelijke kerk, die onder die misbruiken nog was blijven voortbestaan. Vandaar dat Calvijn dan ook de *ambten* in de Roomsche Kerk niet als schijn-ambten beschouwde, maar volhield, dat de ambtsdragers, zelfs de bisschoppen, wel degelijk een Goddelijke roeping hadden, maar een roeping die alleen dan werd nageleefd, wanneer zulk een ambtdrager zijn ambt vervulde naar de eischen van Gods Woord. En dit is ook de reden waarom Calvijn het recht van de Roomsche ouders op den doop hunner kinderen verdedigen kon. Ook in de Roomsche Kerk bleef nog het Genadeverbond doorwerken; de doop, daar bediend, was trots alle superstitiën, toch een christelijke doop; en de kinderen uit zulke gedoopte ouders geboren, moesten nog beschouwd worden als „kinderen van geloovige ouders", ook al waren die ouders niet „geloovigen" in den zin van Gereformeerden.

Zoo zal het duidelijk zijn, waarom Calvijn in dit schrijven aan Knox er zich op beroepen kon, dat het Genadeverbond niet een geslacht omvat, maar zich uitstrekt over duizend geslachten, en daarom zeggen kon, dat al waren de vader en moeder geen „heiligen", men dan terug moest gaan tot een vroeger geslacht. Natuurlijk heeft Calvijn dit niet bedoeld in dien zin, alsof trots openlijk ongeloof en geheelen afval van God, bij de ouders het Genadeverbond toch bleef doorgaan. Calvijn maakte er uitdrukkelijk de beperking bij: „wanneer het Christendom niet geheel was te loor gegaan of uitgebluscht". En ook de Kerk van Genève waakte tegen misbruik van dezen regel door te schrijven, dat men „daarom nog niet overhoop allerlei kinderen, die men ten doop aanbiedt, ontvangen mag, onder het deksel dat de voorouders daarvan van over duizend jaar geleden Christenen geweest zijn". De bedoeling was alleen, gelijk dit zelfde advies het zoo duidelijk zegt, dat „wanneer God zijn vervallen Kerk in een land wilde oprichten, dat men dan, al waren vele lieden nog niet zoo haastig gereformeerd, hun kinderen (die aan de Kerk toekomen) daarom van den doop niet moest buitensluiten."

Hieruit volgt, dat in die landen zooals Schotland, waar de *reformatie* pas ter hand genomen werd, de kinderen van roomsche ouders konden gedoopt worden. Men had daar een *overgangstoestand*. De reformatie was voor heel de Kerk bedoeld; men mocht daarom niet beginnen met buiten te sluiten, wat zichzelf niet buitensloot.

Tegenover allen, die niet heslist vijandig tegenover de reformatie stonden, moest toegevendheid gebruikt worden. Uit het feit nu, dat zulke ouders voor hun kinderen den doop in de Gereformeerde Kerk begeerden, bleek, dat ze niet geheel afkeerig waren van de Gereformeerde religie. Al mochten ze uit menschenvrees of uit gewoonte zelf nog bij de Roomsche Kerk blijven, ze begeerden dan toch voor hun kinderen een opvoeding in de zuivere religie. En wanneer zulke ouders aan bekwame doopgetuigen, die wèl lid waren van de Gereformeerde Kerk, de macht gaven om hun kinderen in de Gereformeerde religie op te voeden, dan oordeelde Calvijn, dat *onder die omstandigheid* de doop ook aan zulke kinderen mocht bediend worden. Aan den eisch van bekwame en geautoriseerde doopgetuigden hield Calvijn echter onverbiddelijk vast. Dat was de conditio sine qua non voor den doop. Men kon in zulke overgangstoestanden desnoods geduld oefenen tegenover zwakke ouders, maar dan moest ook vast staan, dat het te doopen kind in de Gereformeerde religie zou worden opgevoed. Indien de afdoende waarborg daarvoor ontbrak, zou de doop ontheiligd worden en mocht zulk een kind niet worden gedoopt.

Zoo zal het duidelijk zijn, dat dit advies van Calvijn alleen gold voor de exceptioneele omstandigheden, waarin de eerste reformatoren verkeerden. Wat Calvijn hier aanried, was niet de gewone en blijvende regel, die voor de Kerk te gelden had in normale omstandigheden, maar was een overgangsmaatregel, welke in die gansch verwarde toestanden *tijdelijk* moest worden toegepast. Calvijn haastte zich dan ook, aan het slot van dit advies aan John Knox te schrijven, dat zoodra de kerk behoorlijk geconstitueerd was en daardoor de scheidsrijn tusschen wie roomsch wilde blijven en wie met de reformatie wilde meegaan, volkomen getrokken was, deze toegevendheid moest ophouden en de Kerk alleen zulke kinderen te doopen had, wier ouders zelf als doopgetuigen konden optreden: „Voeg hieraan toe, zoo zegt hij, dat op een andere wijze moet gehandeld worden in een kerk, die pas weer begint te herleven, dan in een kerk, die op de rechte wijze is gevormd en saamgesteld. Want zoolang als de kerk wordt bijeenverzameld uit hare verschrikkelijke verstrooiing, moet het recht op den doop, dat door een lange reeks van geslachten tot onzen tijd toe stand heeft gehouden, nog wel erkend worden, maar in het vervolg van tijd moet de losbandigheid, die binnengeslopen is, worden verbeterd en de ouders moeten genoodzaakt worden, dat ze zelf hun kinderen ten doop aanbieden en de eerste doopgetuigen zijn". (t. XVII p. 667.)

En zoo zal ook duidelijk zijn, waarom Calvijn aan Farel een geheel ander advies gaf en geven moest. Farel leefde in Zwitserland, waar de reformatie reeds een kwart eeuw geleden tot stand was gekomen en de Overheid met kracht die reformatie had gesteund en doorgevoerd. Er was een geslacht voorbijgegaan, sinds de eerste prediking van het evangelie was gebracht geworden; het zuivere licht van Gods Woord was doorgedrongen in alle steden en dorpen; de macht der Roomsche kerk was feitelijk hier te niet gedaan. Van een overgangstoestand was hier geen sprake meer. Wie midden in een Protestantsch land nog Roomsch bleef of, nog erger, na gereformeerd te zijn geweest, weer tot de Roomsche kerk terugviel, kon niet meer geacht worden tot de onbeslisten of twijfelaars te behooren. Vandaar dat Calvijn evenals zijn ambtgenooten zoo beslist aan Farel schreven, dat in zulk een geval alleen kinderen gedoopt mochten worden van ouders, die tot de gemeenschap der Gereformeerde Kerk behoorden, en daarom de doop aan kinderen van Roomsche ouders niet mocht worden toegestaan.

We hebben deze historische quaestie, die betrekkelijk alleen voor die dagen belang heeft, zoo breedvoerig uiteengezet, omdat de voorstanders der volkskerk zich bij voorkeur op het advies van Calvijn aan John Knox beroepen en meenen dat daardoor de doop-practijk in de Hervormde Kerk gedekt wordt. Men zal thans inzien, waarom dit niet juist is en zeker niemand sterker dan Calvijn die doop-practijk veroordeeld zou hebben. Een doop aan kinderen uit gezinnen, die geheel met het Christendom hebben gebroken; een doop waarbij elke waarborg voor een behoorlijke Christelijke opvoeding ontbreekt; zulk een doop is niet in overeenstemming, maar lijnrecht in strijd met Calvijn's gevoelen.

In de dagen onzer vaderen, dat vergeet men te veel, was er wel een tegenstelling tusschen de ware en de valsche kerk, maar het Christendom beheerschte nog de volkeren. Zelfs een man als Servet, die wegens Godslastering ter dood veroordeeld werd, riep stervende nog den naam van Jezus aan. Van een openlijk verwerpen van Gods Woord, een loochenen van Christus' bovennatuurlijke geboorte en opstanding, was toen geen sprake. De geschillen, die de gemoederen verdeelden, lagen nog binnen de grens der christelijke religie.

Daarom zijn de adviezen over den doop, destijds gegeven, nooit toepasselijk te maken op de toestanden in onze volkskerken, waar men duizenden aantreft, die nooit een kerk meer bezoeken, bij wie aan God nauwelijks meer gedacht wordt, die voor het Christendom niets meer over hebben. En wanneer de Kerk dan toch de kinderen derzulken doopt uit gewoonte of sleur, dan wordt daardoor het verbond Gods steeds meer ontheiligd en de toorn Gods over de gansche Gemeente gebracht.

Leestafel.

1. Dr. P. J. M. van Gils, praeceptor te Roldec. *Een lente in Italië en Hellas*. C. L. van Langenhuysen. — Amsterdam. Singel 434. „In den berg Thabor".

Dr. Van Gils is een jonge geleerde, die zijn akademische opleiding ontving aan de Gemeentelijke universiteit te Amsterdam en, na daar te zijn gepromoveerd tot doctor in de klassieke letteren, thans doceert aan het katholieke gymnasium te Roldec.

Dr. Van Gils heeft veel gereisd. Meermalen Italië bezocht, meer dan eens te Rome vertoefd, en in de lente van 1903 is hem het geluk overkomen, wat een docent aan onze bijzondere of openbare gymnasia maar zelden te beurt valt, een studiereis in Italië en Hellas te maken.

Van deze studiereis geeft hij in zijn boek verslag.

Van de tien hoofdstukken zijn de eerste vijf aan Italië, de laatste vijf aan Hellas gewijd.

Van Holland tot Florence, — Florence, — Op Feest- en Treurdagen te Rome, — Napels en Pompeji, — Sicilië — zijn de onderwerpen, die in de eene; Athene, — Uitstapjes in Attika. — Een Privatausflug naar de Pelponnesus, — Archaeologische reis door de Pelponnesus, — Odyssee door de Grieksche Eilanden — zijn de onderwerpen, die in de andere helft van het boek worden behandeld.

Wie in de klassieke wereld, dat is in de wereld van Griekenland en Italië belangstelt, wie zijn belangstelling uitstrekt ook tot het Italië en Hellas van de latere tijden en van onze dagen, zal deze reisbeschrijving van onzen landgenoot, na aandachtige lezing, zeker niet geheel onbevredigd uit de handen leggen.

En niet alleen de klassieke philoloog van professie, maar ook de christen, die weet, dat naast Israël de Grieken zijn geestelijke voorouders zijn, stelt in de oude wereld belang.

Athene, Korinthe — ook voor hen, onder de christenen, die niet tot de geleerden behooren, zijn 't geen onbekende namen. Onder ons gereformeerden, die als maar weinig christenen psalmzingers en bijbellezers zijn, weet zelfs een handwerksman en een boerenarbeider van die steden als van de plaatsen waar het jonge christendom zijn intree in de wereld deed.

Ik stel mij voor, dat ook dezulken met belangstelling zouden lezen als van Gils verhaalt: „'t Moderne Korinthe is een dorp van zeer groote uitgestrektheid: tusschen de leemen hutten en poovere huizen liggen groote ruimten". Dat ook zij het zouden verstaan wanneer hij een bladzijde verder schrijft: „Met hoeveel geestdrift las ik te Korinthe het achttiende hoofdstuk der Handelingen, waar ons Paulus' verblijf ter plaatse, zijn gloeiende apostolische ijver, zijn verschijnen voor den rechterstoel van den landvoogd Gallio, zijn rusteloose handenarbeid worden verhaald."

Toch is deze *Lente in Italië en Hellas* in waar zeer betrekkelijken zin een populair boek, een boek voor het volk.

Zeker, de kennis van den vakgeleerde, ook al kent hij Italië en Hellas niet uit eigen aanschouwing, zal er maar op enkele punten door worden verrijkt.

Wie daarentegen van de wereld der antieken nog maar weinig weet, zal er veel uit te weten kunnen komen wat voor hem nieuw is.

't Wil mij echter voorkomen, dat het boek onder dit genus van lesers maar bij een enkel soort zal pakken.

Dr. v. Gils toch is te veel geleerde en te weinig artist om zoo te schrijven, dat door zijn overweldigende plasticiteit zijn lezer niet los van hem kan komen.

Of laat ik mij voorzichtiger uitdrukken, de rijkdom van stof heeft aan den kunstvorm van het boek, naar ik meen, schade gedaan.

Wat het christenhart goed doet, is de innige vroomheid van dezen auteur, van dezen roomschen priester, die zijn Geloofsovertuiging niet onder stoelen en banken steekt. Het stemt u sympathiek om in een boek uit onzen tijd, een geleerd man óók voor zijn christendom, al verschilt het van het uwe, te zien uitkomen.

Maar toch vergoedt dit niet het gemis aan wat ik zou willen noemen aanschouwelijkheid, uitbeelding.

Deze schrijver doceert, maar schildert niet en zelfs de enkele kiekjes tusschen den tekst, waarmee het werk verlucht is, kunnen het gemis aan het „voor de oogen geschilderd zijn", niet verhelpen.

Alleen dat soort lezers onder het door mij hierboven genoemde genus die het niet te doen is om te genieten, maar om te leeren, zal de eenvoudige toebereide, maar soliede geestesspijs, die Dr. v. Gils hier biedt, verorberen.

---

2. Dr. H. Bavinck. De Offerande des Lofs. Vijfde herziene en vermeerderde druk. J. C. de Mildt. 's Gravenhage.

Wanneer een boek ten onzent in zoo korten tijd als deze overdenkingen voor en na de toelating tot het heilige Avondmaal, vijf drukken beleeft, dan is dat een evident bewijs, dat het een gewild boek is.

En wie dan den inhoud van dit werk, waarvan de titel ontleend werd aan Hebr. 13: 15, kent, begrijpt ook waarom het, althans in onze kringen, zoo gewild is.

Het is een echt gereformeerd boek, dat aan klare en duidelijke uiteensetting teedere innigheid paart.

Een boek dat heel uw ziel toespreekt.

In een 12-tal hoofdstukken wordt gehandeld van den grondslag der belijdenis; de opvoeding tot de belijdenis; het richtsnoer, het wezen, den inhoud, de verscheidenheid, de algemeenheid der belijdenis; den plicht tot belijdenis; den tegenstand der belijdenis; de kracht der belijdenis; het leven en den triomf der belijdenis.

In dezen *vijfden* druk werd de stof, die bij de vorige uitgaven in het tweede hoofdstuk vervat was, eenigszins breeder uitgewerkt en daarom over twee hoofdstukken verdeeld.

Voor ieder avondmaalsganger, maar insonderheid voor hen, die pas tot 's Heeren Disch zijn toegelaten, is het een opbouwend boek.

Allereerst om zijn inhoud, maar ook om zijn niet al te duren prijs — een halven gulden — is het bijzonder geschikt om door kerkeraden aan leden der kerk te worden aangeboden, die voor het eerst ten avondmaal gaan.

---

3. Dr. S. D. van Veen. *De Christelijke kerk en de machthebbers der waereld*. Uitgave van G. J. A. Ruys. Utrecht. 1907.

De Rede uitgesproken door Dr. Van Veen, als rector-magnificus, bij gelegenheid van den 271sten Dies Natalis der Utrechtsche hoogeschool op 22 Maart 1907.